

MIRIAM ISAACS

CHAREDI, HAJMISZ I FRIM

– WITALNOŚĆ JIDYSZ I WYBORY
JĘZYKOWE W MIĘDZYNARODOWEJ,
WIELOJĘZYCZNEJ SPOŁECZNOŚCI

WSTĘP

Wernakularne używanie jidysz w społecznościach *charedim* (*charedim* we współczesnym hebrajskim oznacza ultraortodoksyjnych Żydów, liczba pojedyncza – *charedi*) jako wewnętrznego języka wspólnoty jest ściśle związane z ideologią, w której główną rolę odgrywają religia i tradycja¹. Przyszłość jidysz, który nawet w enklawach żydowskich musi „teraz rywalizować z innymi wernakularnymi językami nauczania w tych samych klasach, domach nauki i modlitwy ultraortodoksów, gdzie wcześniej władał niepodzielnie”², nie jest już tak pewna. Praca ta jest próbą odpowiedzi na dwa podstawowe pytania: czy posługujące się jidysz wspólnoty są w stanie oprzeć się presji dominujących języków narodowych³ i czy język jest w stanie zaakceptować tak dużą ilość interferencji, przede wszystkim z dwóch języków z nim konkurujących – z języka angielskiego i hebrajskiego.

Z historycznego punktu widzenia społeczności *charedim* były wielojęzyczne. Zawsze funkcjonowały w tradycyjnej strukturze tryglosji, w której jidysz był językiem wewnętrznym członków wspólnoty⁴. *Loszn-kojdesz*, połączenie starożytnego i średniowiecznego hebrajskiego oraz judeo-aramejskiego, natomiast był językiem wewnątrzgrupowej komunikacji, pełnił również rolę języka świętego. Społeczności *charedim* używały poza tym co najmniej jednego zewnętrznego języka państwowego lub lokalnego, właściwego dla danego obszaru zamieszkania⁵. W minionym stuleciu w zeświecczonym społeczeństwie rola jidysz uległa poszerzeniu o funkcje literackie. Dziś powrócił on do swej historycznej roli. Jednak nawet teraz wpływy akulturacji oraz dominujące języki narodowe zaczynają przeważać w obszarach, które kiedyś obsługiwał jidysz.

1 >> Por. Lewis Glinert, Yosseph Shilhav, *Holy land, holy language; A study of an Ultraorthodox Jewish ideology*, „Language in Society”, 1991, nr 20, s. 59.

2 >> Joshua Fishman, *Prologue*. [w:] *Never Say Die; A Thousand Years of Yiddish in Jewish Life and Letters*, pod red. Joshua A. Fishman, The Hague–New York: Mouton, 1981, s. 11.

3 >> Termin „język narodowy” jest w tej pracy stosowany, wymiennie z terminem „język krajowy”, w znaczeniu języka dominującego, urzędowego w państwie, w którym znajduje się dana wspólnota lub gmina wyznaniowa [przyp. tłum.].

4 >> Por. Solomon Poll, *The Sacred-Secular Conflict in the Use of Hebrew and Yiddish Among the Ultra-Orthodox Jews of Jerusalem*, „International Journal of the Sociology of Language”, 1980, nr 24, s. 109–124.

5 >> Por. Max Weinreich, *History of the Yiddish language*, Chicago: University of Chicago Press, 1980, s. 280.